

vice activity; noncommercial character of management are certain. The general economic and special principles of economic activity of the personal peasant are exposed, the necessity of their account and complex realization at development and realization of public agrarian policy is well-proven.

Key words: *personal peasant economy, general economic and special principles of economic activity of the personal peasant economies, public agrarian policy.*

УДК 330.1:330;341,1

ЗНАННЄІНТЕГРАЦІЙНА РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ: СУТНІСТЬ, НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

О. С. Марченко, доктор економічних наук, професор
Національний університет

«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

О. В. Ярмак, кандидат економічних наук, доцент
Харківський інститут фінансів

Українського державного університету фінансів і міжнародної торгівлі

Обґрунтовано знаннєінтеграційну роль інтелектуальних послуг в інноваційному процесі. Розкрито головні функції освіти, науково-технічного обслуговування, консалтингу як інтеграторів інноваційних знань. Доведено необхідність цільової комплексної програми розвитку інтелектуальних послуг в Україні.

Ключові слова: *інтелектуальні послуги, освіта, науково-технічні послуги, консалтинг, інтеграція знань, інтегратори знань, інноваційний процес.*

Постановка проблеми. Пріоритетна роль знань як ресурсної основи інноваційного розвитку економіки зумовлює суттєву актуалізацію теоретичних досліджень, що розкривають закономірності їх інтеграції на макро- і мікро-економічному рівнях. По-перше, інновація як науково-технічне і соціально-економічне явище є результатом використання знаннєвих ресурсів учасників інноваційного процесу на всіх його стадіях. В. Тарасевич підкреслює, що знання як синергетичне ядро інновацій-систем генерує їхню синергетичну природу [1, с. 66]. По-друге, у контексті знаннєвого підходу інноваційний процес — це внутрішньостадійний і міжстадійний рух знань, що становлять зміст інновації. По-третє, до характеристик інноваційного розвитку треба

віднести такі його відмінності, як виробництво нових знань і здатність їх передавання та трансформування у господарську практику. Цей процес багато в чому визначається інтелектуальними послугами, їх обсягом, якістю, ефективністю механізму їх виробництва, надання та використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині інтелектуальні послуги, до яких належать освітні, науково-технічні, консалтингові та ін., ще не стали одним із важливих об'єктів економіко-теоретичних досліджень. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, праці яких присвячено аналізу, треба назвати В. Олександрова, В. Вербу, Ю. Забродіна, Л. Демидову, Т. Решетняк, Л. Шаповалову та ін. Але репрезентовані у науковій літературі підходи до характеристики інтелектуальних послуг не розкривають повною мірою їх знаннеінтеграційної ролі.

Формулювання цілей. Метою статті є розкриття функцій інтелектуальних послуг як інтеграторів знань, що забезпечують їх рух в інноваційному процесі.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція знань в інноваційному процесі — це комплексний багатостадійний процес руху знань, результатом якого є їх втілення в інноваційні продукти, послуги, технології. У лінійному вимірі — це ланцюжок знань: створення, залучення, оволодіння, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізація в інноваційних продуктах (продукції). Процес інтеграції забезпечують учасники ланцюжка знань — інтегратори знань, діяльність яких може охоплювати як його окремі стадії, так і їх сукупність. Учасники ланцюжка, без діяльності яких неможливе досягнення кінцевого результату інтеграції знань в інноваційному процесі — трансформації інтелектуальних продуктів-новацій в інноваційні продукти, послуги та технології, є інституціональними інтеграторами знань. Їх виокремлення передбачає застосування таких взаємопов'язаних критеріїв:

1) суб'єктно-організаційного — інтеграторами знань виступають індивідууми (вчені, винахідники, раціоналізатори, інноватори), фірми, що діють у виробничій сфері (насамперед інноваційні й інноваційно активні), спеціалізовані організації інноваційної сфери (інноваційні центри, інноваційні бізнес-інкубатори), організації наукової сфери, організації, що надають інтелектуальні послуги (освітні, науково-технічні, консалтингові, охорони здоров'я);

2) галузево-територіального — регіональні інноваційні системи, регіони знань, технопарки, кластери.

Інституціональним інтегратором знань макроекономічного рівня є національна інноваційна система (НІС). З огляду на знанневий підхід до характеристики інноваційного процесу НІС — це національна система інтеграції знань;

3) функціонального — головними функціями інституціональних інтеграторів знань в інноваційному процесі є такі:

- накопичення інноваційних знань;
- забезпечення інтелектуального ефекту масштабу. Оскільки в інноваційній діяльності інтелектуальні ресурси є пріоритетними, складовою загального ефекту масштабу виступає інтелектуальний ефект — віддача від знань інноваційного характеру, які акумулює та використовує їх інтегратор;
- економії трансакційних витрат, пов'язаних з рухом знань в інноваційному процесі;
- комерціалізації знань;
- управління знаннями [2].

Наукомісткий сервіс як сукупність інтелектуальних (професіональних) послуг у галузях науки, освіти, виробництва, інновацій, управління, ринкової діяльності тощо є інституціональним інтегратором знань, оскільки забезпечує продукування, накопичення та передавання спеціальних знань та інформації учасникам інноваційного процесу з моменту зародження інноваційної ідеї до моменту впровадження, використання, рутинізації та дифузії інновацій.

Інтелектуальні послуги являють собою певні професійні дії фахівців різних галузей знання, основними ресурсами здійснення яких виступають загальні і спеціальні (професійні, предметні) знання та інформація, а результатом (вигодою споживача) — накопичення і розвиток людського потенціалу (домогосподарств, фірм, суспільства), що становить основу інноваційної діяльності.

Критеріями оцінювання і відокремлення інтелектуальних послуг як особливого сегмента сектора послуг сучасної економіки є:

- 1) капіталоутворення — капіталоутворюючі послуги, що виступають інституціональними джерелами накопичення людського капіталу індивідуума та інтелектуального капіталу фірми, людського та інтелектуального потенціалів суспільства;
- 2) ресурсозабезпечення — надання інтелектуальних послуг спрямовано на забезпечення їхніх споживачів необхідними знаннями та інформацією;
- 3) ретрансляція — інтелектуальні послуги є спеціальним каналом передавання споживачеві професійних знань та інформації.

Отже, інтелектуальні послуги — це капіталоутворюючі, ресурсозабезпечуючі послуги, що ретранслюють професійні знання та інформацію, які виступають фактором накопичення і реалізації у виробничій та інноваційній діяльності людського капіталу індивіда, інтелектуального капіталу фірми, людського та інтелектуального потенціалів суспільства [3].

Як інтегратори знань інтелектуальні послуги, по-перше, виступають чинниками формування і накопичення людського капіталу індивідуума, інтелектуального капіталу фірми, людського та інтелектуального потенціалів суспільства. По-друге, їх надання спрямоване на забезпечення економічних агентів головними ресурсами інноваційного розвитку — знаннями й інформацією. По-третє, в сучасній технології поширення знань інтелектуальні послуги є спеціальним

каналом передавання професійних знань та інформації. По-четверте, інтелектуальні послуги є і технологією, і каналом трансферу технологій.

До інтелектуальних послуг насамперед належать освітні, науково-технічні, консалтингові послуги. Їх розвиток в Україні відображено у таблиці.

Т а б л и ц я

Інтелектуальні послуги в Україні у фактичних цінах, млн грн

Рік / Види та частка у ВВП	2005	2009	2010	2011
Науково-технічні послуги	800,7	1109,2	1024,6	1292,5
Освіта	1940,4	3136,5	3373,1	3476,1
Консалтинг ¹	3642,4	11901,1	14545,6	15199,3
Усього	6383,5	16146,8	18943,3	19967,9
Частка у ВВП, %	1,4	1,8	1,7	1,5

Д ж е р е л о: Розраховано на основі даних [4].

Як видно з таблиці, у період з 2005 по 2011 р. обсяг інтелектуальних послуг в Україні збільшився майже втричі (насамперед високі темпи розвитку були притаманні консалтингу), але їх частка у ВВП залишається незначною. Слід підкреслити, що зараз інтелектуальні послуги, особливо науково-технічні, консалтингові, залишаються поза увагою держави. Що стосується освіти, яка є об'єктом державного регулювання, то, на жаль, забезпечення її знаннеінтеграційної ролі не визнано пріоритетом державної політики у цій сфері. На наш погляд, необхідна цільова комплексна програма розвитку інтелектуальних послуг, спрямована на реалізацію їх знаннеінтеграційної ролі в інноваційному процесі.

Освітні послуги — це сукупність навчальних, виховних, розвиваючих дій фахівців, що накопичують і ретранслюють загальні і професійні знання та інформацію і спрямовані на формування та накопичення абстрактного і специфічного людського капіталів. У сучасних умовах, як слушно відзначає В. Олександров, ми живемо у світі освітніх послуг [5, с. 53]. Знаннеінтеграційна роль освітніх послуг полягає у тому, що вони безпосередньо впливають на інтелектуальний потенціал суспільства, фірми, індивіда, сприяють накопиченню необхідних для створення вартості знань, професійних навичок і тим самим є фактором інноваційного розвитку економіки країни. «Освіта є ключовою сферою, свого роду і підрозділом знаннеінтенсивної економіки, що створює головний ресурс — людські якості — для розвитку нової еконо-

¹ У таблиці консалтинг представлено такими послугами: дослідження і розробки; діяльність у сфері права, бухгалтерського обліку та аудиту; консультування з питань комерційної діяльності підприємств; добір та забезпечення персоналом.

міки» [6, с. 308–309]. Саме освіта створює довгострокову фундаментальну соціокультурну основу для економічної та інноваційної діяльності [7, с. 86]. Причому розуміння високої цінності знань має скласти основу мотивації індивіда до їх одержання і накопичення; підприємців — до залучення працівників, що володіють інтелектуальним потенціалом, і створення умов для його ефективної реалізації та розвитку; суб'єктів, що надають освітні послуги, — до підвищення їх якості, інноваційності та ін.; держави — до проведення ефективної політики, спрямованої на розвиток освіти як інтегратора інноваційних знань.

Науково-технічні послуги як один з видів інтелектуальних послуг — це діяльність фахівців різних галузей науки і техніки, спрямована на забезпечення суб'єктів господарювання науковими продуктами, використання яких приносить економічні вигоди, сприяє підвищенню їх ділової та інноваційної активності. «Науково-технічне обслуговування — суспільні відносини, які формуються в процесі науково-технічної діяльності з метою одержання нових знань, використання їх для створення і вдосконалення засобів, знарядь та умов праці, життя людини, духовного і культурного розвитку суспільства» [8, с. 179]. Л. Шаповалова визначає науково-технічну послугу в розрізі предметного і процесного підходів: з позицій предметного підходу науково-технічна послуга — це результат науково-технічної діяльності підприємства, установи, організації; з позицій процесного — це вид діяльності, спрямований на створення умов розвитку і функціонування суб'єктів науково-технічної сфери та сприяння процесам одержання, збереження, поширення та практичного застосування науково-технічних знань [9].

Система статистичного аналізу й обліку України до науково-технічних послуг відносить діяльність у сфері науково-технічної інформації, патентно-ліцензійну діяльність, стандартизацію, метрологію та контроль якості, науково-технічне консультування і впроваджувальну діяльність, інші види діяльності, які сприяють одержанню, поширенню та використанню знань. Як уявляється, зміст науково-технічного обслуговування значно ширше за наведене тлумачення науково-технічних послуг. Його складовими є також прикладні дослідження і науково-технічні розробки, спрямовані на створення нових матеріалів, продуктів, процесів та ін.

Консалтингові послуги — дії професійних консультантів із забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності необхідними спеціальними знаннями та інформацією, використання яких сприяє одержанню ними певних вигід, узагальнюючим критерієм яких виступають підвищення ефективності та конкурентоспроможності бізнесу. Консалтинг є методом упровадження наукових знань в економіку [10, с. 11], забезпечує господарюючих суб'єктів консалтинговими ресурсами — особливим видом інтелектуальних ресурсів.

Знання та інформація, які у процесі надання консалтингових послуг передаються консультантами клієнтам і використовуються ними як ресурси бізнесу, становлять змістовне ядро економічного консалтингу. На сьогодні в економічній літературі знання та інформація визначаються як базові складники таких ресурсів, як: а) інформаційні та б) інтелектуальні. Консалтингові ресурси, на нашу думку, можна віднести як до інформаційних, так і до інтелектуальних, оскільки їх зміст становлять знання та інформація. Водночас їх виокремлення в особливий вид ресурсів сучасного бізнесу є обґрунтованим, оскільки їм притаманні не тільки характеристики, що змістовно зближують їх з інформаційними та інтелектуальними ресурсами, а й істотні особливості. Основу такого вирізнення становлять специфічність змісту, співвідношення і взаємозв'язки інформаційного та інтелектуального складників консалтингових ресурсів. Інформаційний складник консалтингових ресурсів — консалтингова інформація — це адаптована до особливостей і проблем бізнесу клієнта конфіденційна професійна економічна інформація, яку можна віднести до ділового, науково-технічного і спеціального секторів світових інформаційних ресурсів.

Інтелектуальний складник консалтингових ресурсів — специфічне суб'єктивне (індивідуальне і колективне) та кодифіковане знання, що інституційно закріплене у процесі консультування, передане клієнтові, завданням якого є його засвоєння, перетворення на власний інтелектуальний капітал. Це знання професійне у галузі економіки й управління бізнесом. Причому інтелектуальний складник консалтингових ресурсів виконує роль фактора формування інтелектуальних ресурсів фірми-клієнта у формі як індивідуального знання її працівників, що використовується ними у процесі здійснення відповідних функцій, так і організаційного — належного фірмі знання.

Інтелектуальний та інформаційний складники консалтингових ресурсів тісно взаємопов'язані подібно до взаємозв'язку знання та інформації.

Слід підкреслити, що послуги освіти, консалтингу, науково-технічні послуги виступають каналами, що забезпечують реалізацію ролі науки як інституціонального інтегратора знань. На наш погляд, взаємозв'язок науки й значених інтелектуальних послуг полягає в такому: з одного боку, наука забезпечує суб'єктів надання послуг освіти, консалтингу, науково-технічних послуг необхідними знаннями, тобто інтелектуальними ресурсами їхньої діяльності, а з другого — ці послуги забезпечують взаємозв'язок науки і споживачів спеціальних знань та інформації — учасників ланцюжка інтеграції знань, виступають каналом передавання споживачеві створених наукою інтелектуальних продуктів і технологій, а науці — інформації про попит на певні знання та інформацію, що становлять зміст наукових продуктів. Тобто на мікроекономічному рівні роль науки як інституціонального інтегратора знань

реалізується не тільки в процесі науково-технічного обслуговування, а й за допомогою використання таких спеціальних каналів передавання професійних знань та інформації, як послуги освіти, консалтингу.

Висновки. Наукомісткий сервіс належить до інституціональних інтеграторів знань, оскільки сприяє формуванню і накопиченню людського капіталу індивідуума, інтелектуального капіталу фірми, людського та інтелектуального потенціалів суспільства, що складають основу інноваційного розвитку; є каналом передавання спеціальних знань і трансферу технологій; виконує функції накопичення інноваційних знань, забезпечення інтелектуального ефекту масштабу, економії трансакційних витрат, пов'язаних з рухом знань в інноваційному процесі, комерціалізації знань, управління знаннями. Отже, одним з найважливіших напрямів державної інноваційної політики слід визнати розвиток інтелектуальних послуг та забезпечення необхідних умов ефективною реалізації їх знаннеінтеграційної ролі в інноваційному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарасевич, В. Про синергетику інновацій / В. Тарасевич // Економіка України. — 2009. — № 4. — С. 65–73.
2. Марченко, О. С. Интеграция знаний как основа инновационной деятельности / О. С. Марченко // Економіка розвитку. — 2010. — № 4. — С. 53–56.
3. Ярмак, О. В. Интеллектуальные услуги: экономическое содержание и виды / О. В. Ярмак // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. — Вип. 243, т. 4. — С. 864–873.
4. Україна у 2011 році. Статистичний збірник. — К., 2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Олександров, В. Освітня послуга / В. Олександров // Економіка України. — 2006. — № 8. — С. 53–60.
6. Экономика знаний и инноваций: перспективы России / А. В. Бузгалин, М. Ю. Павлов, Н. Л. Фролова и др. ; под ред. А. В. Бузгалина. — М. : Экон. ф-т МГУ, ТЕИС, 2007. — 364 с.
7. Инновационная экономика: необходимость, возможность и факторы развития в России : учеб. пособие / А. К. Рассадина, М. С. Очковская, Э. П. Дунаев и др. ; под ред. Э. П. Дунаева. — М. : Экон. ф-т МГУ, ТЕИС, 2007. — 237 с.
8. Організація і технологія надання послуг : навч. посіб. / В. В. Апопій, І. І. Олексин, Н. О. Шутовська, Т. В. Футало ; за ред. В. В. Апопія. — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 312 с.
9. Шаповалова, Л. А. Державне регулювання ринку науково-технічних послуг в Україні / Л. А. Шаповалова : автореф. дис. ... канд. екон. наук. — К., 2006. — 19 с.
10. Консалтинговые услуги в условиях реформирования экономики России / А. В. Громов, А. Д. Белявский, М. И. Кныш и др. ; под ред. М. И. Кныша. — СПб. : Изд. Д. Буланин, 2003. — 192 с.

ЗНАНИЕИНТЕГРАЦИОННАЯ РОЛЬ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ УСЛУГ: СУЩНОСТЬ, НАПРАВЛЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ

Марченко О. С., Ярмак О. В.

Обоснована знаниеинтеграционная роль интеллектуальных услуг в инновационном процессе. Раскрыты основные функции образования, научно-технического обслуживания, консалтинга как интеграторов знаний. Доказана необходимость целевой комплексной программы развития интеллектуальных услуг в Украине.

Ключевые слова: интеллектуальные услуги, образование, научно-технические услуги, консалтинг, интеграция знаний, интеграторы знаний, инновационный процесс.

THE KNOWLEDGE INTEGRATION ROLE INTELLECTUAL SERVICES: ESSENCE, TOWARDS THE REALIZATION

Marchenko O. S., Yarmak O. V.

The knowledge integration role of intellectual services in the innovation process are justified . A summary of the functions of education, research and technical services, consulting as integrators of knowledge are revealed. The necessity of a comprehensive program targeted the development of intelligent services in Ukraine.

Key words: intelligent services, education, scientific and technical services, consulting, integration of knowledge, integrators of knowledge, innovation.